

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

להשתדל קצת היום בפרנסתו, הא לאו הכי לא מיפטר כדאיתא במנחות¹⁸⁷. ונראה עוד לפרש דלאו דוקא נקט ק"ש, אלא לומר דשבעת והגית בו יומם ולילה היינו שיתעסק בתורה בכל מקום שירצה, בתורה שבכתב או שבע"פ, ואינו מושבע על פרק זה ועל מסכתא זו¹⁸⁸, הילכך בנשבע או נדר בפרק זה או במסכתא זו חיילי עליה, הרי זה כמי שנשבע שיאכל פת היום ואחר כך נשבע שיאכל ככר זו היום, דחילא עליה שבועה שנייה נמי, דלאו עלה אשתבע בקדמייתא אלא על כל לחם שירצה ואף זו כיוצא בה, וזה נראה לי נכון.

אמר רב גידל אמר רב האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים. פירשו בו דאע"ג דלא אמר אידך מידי אלא ששתק הוא קבלה¹⁸⁹ חייב להשכים, ולא דייק שפיר לישנא דעליו

אלא יד נדר, שיש יד לקרבן^{184*} ולהקדשות ולמצות, ומשום דלא משמע להו לאינשי דאיכא בהו משום נדר להכי קאמר דרך גוזמא להחמיר הענין שהוא נדר גדול¹⁸⁵. ושמעינן דסבירא ליה לרב גידל דיש יד לצדקה דלא גרעא משאר מצות, היינו דכתיב רבינו ז"ל לעיל וסוגיין דיש יד לצדקה.

אמרינן בגמ' על הא דרב גידל בתרייתא. והלא מושבע מהר סיני מאי קמיל דשרי לזרזי נפשיה היינו דרב גידל קמייתא^{185*}. ומהדרין דכיון דאיבעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית חיילא שבועה עליה. פירוש הא דאמרינן דאיבעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ונפיק ממוצת והגית בו יומם ולילה, היינו בדלא איפשר ליה¹⁸⁶ טפי, שצריך

אומר ככל היוצא מפיו יעשה, וברבינו הלל, וסד"ר בשם הראב"ד דהיינו נדרי מצווה ע"ש ומפורש לפ"ו דאיכא בל יחל. [אך ראה שם בסד"ר פירושים אחרים בהך ספרי]. אולם מהמחבר שם סע' ב דשינה מלשון הטור וכתב דהוי "כאלו נדר לצדקה" [והיינו לשון פי' הרא"ש] דייק הברכי יוסף וכ"כ מהבית מאיר כמש"כ המהרי"ט דלאו נדר גמור וכ"כ מהרדב"ז בדעת הרמב"ם פ"א נדרים [אך מדבריהם משמע דבצדקה לכ"ע הוי נדר גמור ורק בנדרי מצווה לאו נדר גמור, ודלא כמהרי"ט דאף בצדקה לאו נדר גמור] ובעיקר שיטת רבינו ודעמיה דצדקה ונדרי מצווה עובר בבל יחל למש"כ ציון 184 היינו דווקא לרבינו לשיטתו דק"ל יש יד לצדקה מתורת וודאי אך לשאר פוסקים [ראה ציון 164] דיש יד לצדקה הוא רק משום ספק לחומרא גם בל יחל בצדקה גמורה או נדרי מצווה אינו אלא ספק וצ"ע.

186 ראה בסמ"ג עשין י"ב ובהגהות מיימוני פ"א מהל' ת"ת אות ז דדווקא בשעות דחוקות יכול לסמוך והיינו נמי כוונת רבינו [וראה שם בל"מ הל' ח' דהרמב"ם לית ליה הא דמפטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית מדכתב דחייב לקבוע לו זמן לת"ת בין ביום ובין בלילה שנאמר והגית, מיהו נ"ל דע"כ אינו מוכרח דהא הסמ"ג שם הביא לשון זה של הרמב"ם ומ"מ הביא הך דפטר נפשיה דו"ק]. וראה בר"ן וברא"ם בשמ"ק המפרשין סוגיין באו"א. 187 [צט, ב]. 188 כ"כ הרנב"י בשמ"ק והנ"י, אבל מהר"ן והמאירי נראה דאף אי בעי מפטר נפשיה בפרק אחר מקרי מושבע ועומד, [וראה ביד שאול סימן ר"ג ס"ק ט' שהביא פירוש רבינו בסוגיין וביאר גם דעת הר"ן דחולק ע"ש]. 189 מדברי רבינו מבואר דקבלה בלב מהני לדבר מצווה (דאין לומר דשאני שתיקה כהודאה דחשוב יותר מקבלה בלב דהא לענין נדרים ושבועות דבעינן ביטוי שפתיים

דהא דאם נדרי מצווה וצדקה הוה בכלל נדרי הקדש ממש ועובר משום בל יחל דתלוי בזה גופא אי יש יד לצדקה שו"ר קרוב לזה באבני נזר דכתב דהא דאם צדקה יועיל במחשבה כמו הקדש תלוי ביש יד לצדקה, אך בשמ"ק [ז, א] מבואר דלא כדבריו ע"ש ואכמ"ל]. 184* נראה מלשון רבינו דיש יד "לקרבן ולהקדשות" דאפילו לחול בו קדושת הקרבה נאמר בה דין יד ולא רק לאסור, וזה דלא כהנצי"ב בפירושו להספרי ריש פרשת מטות ד"ה או אינו דדרשינן מקרבן לשם דאי אפשר להקריב עד שיזכיר שם על הקרבן ולא נאמר דין ידות כי אם לאסור, ומחוייב להקדישו שוב בלשון המועיל למוצת להקרבה דהיינו בשם [ובאמת גוף דבריו צ"ע דכיון דגם לדידיה נאסר ע"י ידות אידך יכול שוב להקדישו והא אינו ברשותו]. 185 ראה ביד שאול סי' רג ס"ק ח שנראה מדבריו דר"ל דדעת רבינו דכתב "דרך גוזמא להחמיר שהוא נדר גדול" כוונתו דנדרי ומצווה וצדקה לאו נדר גמור אלא כשיטת המהרי"ט [הו"ד בציון 184] דהוה מצווה בעלמא לקיומן של דברים והיינו דרך גוזמא קאמר דהוה נדר. אולם לדעתי אי אפשר לומר הכי בדעת רבינו דבתחלת מסכת כשפירש רבינו עיקר הנדר מהו כתב וז"ל האחד נדרי הקדשות והוא כל שמקבל עליו לתת דבר גבוה להקדש הן קדשי שמים והן הנודד לצדקה או הנודד המקבל עליו לעשות שום מצווה עכ"ל הרי דמבואר בהדיא בדברי רבינו דנדרי מצווה וצדקה הם בכלל נדרי הקדש ממש ודין נדר גמור יש להן ועובר בבל יחל וז"ב. וכדדייקנו בדעת רבינו דאיכא בל יחל בין בצדקה ובין בנדרי מצווה כ"כ הרי"ץ בשמ"ק בסוגיין בהדיא והקריית ספר פ"א נדרים וכן מבואר מלשון הטור ריג דהוי "נדר גמור" וראה בספרי ריש מטות לא יחל דברו ר"א אומר לעשות ההבטאה כשבועה ר"ע

אמת

ואמונה

תיו

תקצד. בש"ם נדרים (ח.י.) אשכים ואשנה פרק זה וכו' נדר גדול נדר לאלקו ישראל, ופריך והלא מושבע ועומד הוא. וקשה הלא אינו מושבע ועומד על פרק זה דוקא, אך כל אדם יש לו חלק מיוחד בתורה"ק שניתן לו בסיני ובדבר שיש לו חלק ללמוד הוא חלקו מסיני, וא"כ אם נשבע לשנות פרק זה בוודאי שיש לו חלק לזה א"כ הלא מושבע ועומד הוא.

צמח אמת

כו' הוא מוהגית וגו' (יהושע א' ח') עיי"ש בפ' הרא"ש, ועי' ברש"י ב' לשונות, יהי' קשה דיכול ללמוד דבר אחר, עי' ברימב"א שעל הרמב"ן שמפרש בן תי' הגמ', ועיי"ש בנמו"ג, אך כשא"א וכשזה הוא חלקו מושבע ועומד, שמושבע תמיד על כל ענין ע"ז ג"כ. וזה נראה הפי' שכיון שרוצה ללמוד זה יש לו חלק לזה, ואם יפרט שיאכל כל החתיכות ואח"כ ישבע שיאכל חתיכה זו נראה לכאור' שאינו חל כי חל עליו כסדר חוב על כל חתיכה בפ"ע, וכשמושבע ללמוד בתורה ועתה נשבע על ענין זה זה חלקו, שהחוב הקודם הכללי חל עתה ע"ז ואינו חוב חדש בהשבעה החדשה.

ובספר אהל יצחק (ת"א אות ק"ט) מביא מהרבי מווארקא זצ"ל ע"ז דשבעה היא שאוסר נפשי' אחפצא שעשה עם השבעה דבר חדש, אבל כאן מוכרח הוא לקיים והגית, ועם זה שלומד עכשיו מקיים ומוכרח ללמוד ואין כאן דבר חדש, ואין שבעה חלה על שבעה עיי"ש. ונראה הכונה דבשבעות (כ"ז ע"א) בנשבע לקיים את המצוה פטור וכו' אף הטובה רשות

תקצ"ד. אולי אפשר לבאר קצת כי המצוה ללמוד תמיד כל התורה, שצריך תמיד לחדד ולשנן כל ענין, שזה המצוה ושנתם (דברים ו' ז') שיהי' ד"ת מחודדים בפך (קידושין ל' ע"א). ועי' בטור יו"ד ה' ת"ת (סי' רמ"ו) שאפי' זוכר ג"כ המצוה מטעם פן יסורו מלבבך (דברים ד' ט') שמא ישכח, והוא תמיד חיוב על כל ענין וענין רק מפני שא"א אבל החיוב חל.

ואולי י"ל זה בקידושין (ל' ע"א) ושנתם אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם לעולם ישלש כו' במקרא ובמשנה ובגמ', ולהלן יליף מושנתם שיהי' ד"ת מחודדים בפך כו', ואולי י"ל שהוא דבר אחד שמפני שצריך שתהי' התורה כולה מחודד בפיו כו' צריך לשלש כו' שילמוד הכל כל חלקי התורה, ועיי"ש בתום ד"ה לא בסוף, ועי' בר"ן שם נדרים ח' (ד"ה הא קמ"ל) שפי' בגמ' מושנתם ועיי"ש בר"ן מה שמפרש תי' הגמ'ב, ועיי"ש בתום ד"ה האומר מה שפי' הת' כיון דיכול ליפטר מהחיוב, אבל החיוב חל על כל התורה תמיד. אך אם הפי' בקו' הגמ' והלא מושבע ועומד

כל יכלתו והקב"ה עושה אז הכל מה שיש לעשות שלא כפי ערך מעשיו וכחו כלל. א. ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדין (כ"ד ע"א) בכל בלולה במקרא במשנה ובגמרא, דגמרת בכל בלול מכולם. ב. מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם ללמוד יום ולילה כפי כחו כו' וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי כו' והכא ה"ק כיון דאי בעי פטר נפשי' ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכך ובקומך בק"ש שחרית וערבית משה' חלה שבועה עלי' לגמרי אפי' לקרבן. ג. עוד כתב ז"ל דמדאמרי' הכא דחיילא שבועה עלי' בפרק זה משום דלא היה מושבע

עמוד 427

הלכות תלמוד תורה

1686

קונטרס אחרון

דבי תרי ל"ח ועוד דמצוה דגופא עדיפא כדאי' יבגמי' שם א"ו דמצות ושננתם וכן לאו ופן יסורו קאי אכל התורה כולה שבע"פ שהיא פירש כל התרי"ג מצות שבכתב גם שאינן נוהגות עכשיו וגם המסורות לכהנים ולמלך וגם כל דרשות הפוסקים שאינן פי' התרי"ג מצות והן ההגדות ותדע עוד מדחייב אפילו ללמדם לתלמידים בחנם ואסור ליטול שכר משום מה אני בחנם כו' מכלל דחיובא דאורייתא הוא ומדתנן התם סתמא בנדריים דל"ה ומלמדו מדרש הלכות כו' משמע אפילו קדשים וטהרות ל"ד לפיטוק טעמים דשרי בשכר למ"ד לאו דאורייתא ע"ש דל"ז. (וברא"ש שם דמדרש היינו ספרא דרובו ככולו הוא בקדשים וטהרות) וכ"מ בהדיא ג"כ מדתנן סתמא כל השוכח ד"א ממשנתו כו' משמע אפי' בקדשים וטהרו' ואילו לא הוה חיובא דאורייתא ללמוד ולידע כל פרטי ההלכות לא היה מתחייב בנפשו כשלמד ושכח ד"א ממשנתו אף שיודע כללות ההלכות רק ששכח פרט אחד מהן. וזנה חילוק זה שבין מצות ידיעת התורה כולה למצות והגית בו יומם ולילה [שזו נדחית מפני מ"ע שא"א לעשות ע"י אחרים ולא מצות ידיעת התורה דעדיפא מינה] הוזכר ג"כ בתוספת דמנחות דס"ד ע"ב ד"ה ארור כו' לענין לימוד חכמת יונית דמי שלמד כבר כל התורה כולה כבן דמא שרי ליה דוקא [ולא למי שלא למד עדיין] למ"ד דבק"ש שחרית וערבית קיים לא ימיש והיינו רשב"י במנחות דצ"ט והשתא א"ש דלק"מ קושיית יפ"מ דברי רשב"י אהדדי דברפ"ו דברכות פליג רשב"י אר"י דאמר יכול דברים ככתבם כו' ע"ש בפ"ק דפאה שהניח בצ"ע ולפ"מ ב' התוספת א"ש דברכות מיירי בתחלת לימודו שלא למד עדיין כל התור' כולה כדקאמר התם תורה מה תהא עליה פירש שלא יוכל לבא לעולם לידי ידיעת התורה כולה כשיחרוש בשעת חרישה וזרע כו' ע"ש דבהכי מיירי כל הסוגיא עלתה בידם כו' זה וזה נתקיים כו' זו"ל לא נתקיים כו' דהיינו ידיעת התורה כולה כמו תלמודו מתקיים בידו דפ"ה דעירובין ובמנחות מיירי דומי' דבן דמא (שסמכו ענין לו בגמ' שם) שלמד כבר כל התורה כולה ויודעה היטב רק שצריך לקיים מצות לא ימיש בפ"א לרבי אמי ובק"ש שו"ע לרשב"י ואח"כ יכול לעסוק בחכמת יונית אם יש לו צורך בה לצרכיו (ע' יפ"מ פ"ק דפאה) מפני שקרוב למלכות אלא שאינו צורך צבור כמ"ש התוספת שם וה"ה שיכול לעסוק בשאר צרכיו ומו"מ אחר שלמד כבר כל התורה. וא"ש דלי"פ ר"ש אברייתא דפ"ק דקדושין דחייב ללמד את בנו אומנות אחר שלימדו תורה ומשמע התם דליכא מאן דפליג עלה ע"ש ובר"ש רפ"ק דפאה ב' ירוש' דר"ש תני ובחרת בחיים כו' (והא דמוקי ר"ש קרא דואספת דגנך באין עושין רצונו היינו משום דבתחלת לימודו ע"כ מלאכתו נעשית ע"י אחרים בעושי רצונו וא"כ אחר שלמד כל התורה בודאי ג"כ א"צ לעבוד בעצמו מאחר שיש לו כבר מי שיעשה מלאכתו) ור"י דאסר לבן דמא ללמוד חכמת יונית אע"ג דס"ל אפילו בתחלי' לימודו הנהג בהן מנהג ד"א היינו משום

מראי מקומות והערות

בגמ' שם : קידושין כט, רע"ב.

ש ע ר ע ב ו ר ד ת ה , ה' , פ"ד קמו

זאהד פי אלחלאל קאנע מן אלדניא כדון קות⁵⁶, פד'לך מד'מום, לאנה כ'ארג' ען סביל אלעתדאל, והו ג'איר עלי ג'סמה, לאן ד'לך יכון עלי אפראט⁵⁷ חכה פי אלדניא. וקאל בעז' אלחכמא,, מן זהד פי אלדניא ללדניא כמן טפי אלגאר באלתבן". ואמא אלכלאם ואלנום פאן אלתקציר פיהמא מחמוד. אמא אלכלאם פאן אלסכות אסלם עאקבה, כקול אלחכים אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים. ואמא⁵⁸ אלנום פקולה מעט שנות מעט תנומות מעט חבוק ידים לשכב.

פקד צח ממא⁵⁹ ד'כרנא אן ג'מיע אעמאל אלגנסאן לא תכילו מן אמר ונהי וקצד, לאן מא כאן כ'ארג'א ען חד אלקצד אלי אלזיאה או⁶⁰ אלנקצאן פלא יכילו אן ילחק באלאמר אן כאן ללה, או באלנהי אן כאן לגיר אללה. ואדיא בחת'נא ען אמר אלאתקצאד פי⁶¹ אלתבלג מן אלדניא אלי אלקות⁶² וג'דנאה מאמורא בה, כקול אלכתאב פי אול אלכיליקה ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורכו ומלאו את הארץ וכבשוה, ת'ם קאל הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ לכם יהיה לאכלה. פאלקצד פי אלקות אדיא' דאכיל פי באב אלאמר.

פאד' ד'לך כד'לך פקד יצח⁶³ אן אעמאל אלנאס לא תכריג' ען חד אלאמר ואלנהי, ושרח ד'לך, אן אלד'י יעמל עמלא אן כאן מן אלואומר פהו עמל צאלח, ואן תרך עמלה והו קאדר עלי אלקיאם בפרצ'יה פהו מקצר. וכד'לך מן עמל שיא מן⁶⁴ אלנואהי פהו מד'נב, ואן תרך עמלה פהו צאלח אדיא תרכה כיופא מן אללה, כקול

המותר ומסתפק מן העולם הזה בלי⁹⁶ מזון, הרי זה מגונה, לפי שהוא יוצא מגדר המצוה⁹⁷, והוא עושה עול לגופו⁹⁸, מפני שזה נעשה מתוך הגומה באהבת העולם, ואמר אחד החכמים,, מי שפירש מן העולם למען העולם כמי שמכבה האש בתבן". אבל הדבור והשינה הרי החיסור בהם משובח. הדבור הרי השתיקה תכליתה שלום, כמאמר החכם אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים⁹⁹. אבל השינה הרי כאמרו מעט שנות מעט תנומות מעט חבוק ידים לשכב.

הנה נתבאר ממה שאמרנו, שכל מעשה האדם לא יחרגו מצווי ואזהרה וצורך², שכל שהיא יוצא מגבול הצורך אל התוספת או אל החיסור לא יחרוג מגדר הצווי אם הוא לה', או האזהרה אם היה שלא לה'. וכאשר נחקר על ענין הצורך להגיע בעולם אל המזון, נמצא שאנו מצויים עליו, כמו שאמר הכתוב בראשית הבריאה ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורכו ומלאו את הארץ וכבשוה. ואמר עוד הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ לכם יהיה לאכלה³. נמצא כי כדי הצורך במזון נכלל בכלל הצווי.

וכיון שהדבר כן הרי נתברר שמעשי בני אדם אינם יוצאים מגבול הצווי והאזהרה, ופירוש הדבר, שהעושה מעשה אם היה מן הצווים הרי הוא מעשה טוב, ואם הניח מלעשותו והוא יכול למלא מצותו הרי זה מחסר. וכך אם עשה דבר ממה שמוזהרים עליו הרי זה חוטא, ואם הניח מלעשותו הרי זה צדיק כיון שהניחו מיראת ה', כמאמר החסיד ע"ה

59 ק, א, אלקות. 60 ק, ד'לך אלז'פראט. 61 ק, ואתח ל'ס. 62 ק, זה יון נ'חיע חז. 63 ק, ואל. 64 ק, ען ח'הל אלקנז פי. 65 ק, א, אלנהיאל חלקות. 66 ק, נח. 67 א, פהו עמל צאלח, וכן כאן יון.

ז ד. 96 הכוונה בלי מזון מספיק. והיה אפשר לתרגם: במיעוט מזון. 97 בריית מנתיב הבחינה. ואינו נכון. 98 השוה רמב"ם בפרק הרביעי בפרקי הקדמתו לאבות,, כאלו ה' אויבו של הגוף". 99 קהלת ה א. 1 משלי ו י, וההמשך: ובא כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן. 2 רשות

הנעשה לצורך. 3 בראשית א כה—כט. 4 תהלים

כמ"ש כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (דברים ל"ג) ונתן לנו את התורה ככתב ברמז צפוניות וסתימות ופרשום בתורה שבע"פ ונלה אותה לישראל. ולא עוד אלא שתורה שבכתב כללות ותורה שבע"פ פרמיות תורה שבע"פ דרבה ותורה שבכתב מעט. ועל שבע"פ נאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים (איוב י"א). וכהיב ולא תמצא בארץ החיים (שם כ"ח) ומאי לא תמצא בארץ החיים. ובי בארץ המתים המצא. אלא שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שייבקש עונג העולם. תורה וכבוד וגדולה בעולם הזה. אלא במי שממית עצמו עליה. שנא' זאת התורה אדם כי ימות באהל (צמדנר י"ח). וכך דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ. שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתו אתך ברית (שמות ל"ד). ואמרו חז"ל לא כתב הקב"ה בתורה למען הדברים האלה. ולא בעבור הדברים האלה. ולא בגלל הדברים אלא ע"פ הדברים. וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחשך. שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ע'). אלו בערי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באסור והיתר במטא ובטהור. ולעתיד לבא איהבו כיצאת השמש בגבורתו (שופטים ה'). ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. ואם תאמר על התורה שבכתב כמה עליהם את ההר. והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה. ענו בלם ואמרו נעשה ונשמע. מפני שאין בה יגיעה וצער ודיא מעט. אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמירות. והיא עזה כמות וקשה כשאלו קנאתה. לפי שאין רומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכח נפשו ובכל מאדו שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכח נפשך ובכל מאדך (דברים ו') ומנין אתה למד שאין אהבה זו ארא לשון הלמוד. ראה מה כתיב אחריו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך. ואי זה זה תלמוד שהוא על הלב הוי אומר ושנתם לבניך

זו

נתיב הים

המורה. [כמ"ש פרי לדיק עץ חיים] והמלות ומע"ט. וגם דרש ונת מלא חן בזכות תולדות נח שיהיו אח"כ. לכך דרש כהן ממעלת תורה שבע"פ. וממעלת ישראל שניתן להם התורה שבכתב ופירשום בתושבע"פ. להורות כי עיקר התורה והמזוה הוא התושבע"פ. כי בלעדה לא

עין יוסף

(ג) שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתו אתך ברית ואת ישראל. ומדכתיב אתך ואת ישראל מחיל משפט שם פס חסד עליו כרת ברית דוקא פטר תורה שבע"פ. ואיטו לפי שם הוא הסיבה מדעתו כלער ויניעה (מר הקודש): [ואמרו חז"ל]. כפרק המקין דף י"ט. ומיין כש"ר פ' ת"ו: [אלא אמר לרס על תורה שבע"פ]. וכוונת ישראל שלא רצו לקבל תורה שבע"פ לא היתה רק מהסתם אף ה'. כלאמרס מי יעזור כח לעמוד ככל דקדוקי תורה שבע"פ. ומה

ירם א"ש ידו ורגלו כפי' התורה ומלותיה. ולהורות כי עיקר תולדות נח שהמליחו חן לנה בעיני ה'. המה הישראל שקבלו התורה שבע"פ. (כללות) כגון שבה שבכתב רק כלל המלות שחשבות ולא חששה מלאכה. ותושבע"פ פירשה פרטי המלאכות שהן ל"ט. ובכל מלאכה יש תולדות וכמה פרטי דעים. וכן בכל המלות יש כללים ובכל כלל פרטי פרטים. (העם ההולכים בחשך וכו') אלו בעלי התלמוד) מדלא כתיב היושבים בחשך אלא ההולכים. ר"ל ההולכים בתורה ה' כמ"ש אשרי חמומי דרך ההולכים בתורת ה'. (ולגמתי לבא) שמתלול הארץ דעה יתורו להם כל הקוסיות והבעיות ויחירו להם כלאת השמש בגבורתו. (שכפה עליהם) הדר נחלש ממקומו למעלה באויר וכפה עליהם כחצית. (אלא א"ל על התורה שבע"פ) וכוונת ישראל היה מההבם ה' שאמרו מי יוכל לעמוד בכל הדקדוקים ולמה נגסה המיד (אלשיך): (והיא עזה כמות) אין התורה מתקיימת אלא במי שאוהב אותה אהבה עזה עד שממית עצמו עליה. (וקשה כשאלו קנאתה) וקנאה עליה תהי' קשה כשאלו. (תלמוד שהוא על הלב) שאין מתקיימת אלא מי שלומד בלב. שלם ונפש חפלה. או לפי שלא יתן לכהוב רק כתבם על לוח לבך.

ענף יוסף

את עלמו פ"ט. וס"י י"ל בהמדרש מדרש אלה תולדות נח. נח בעלמו שהוא בעלמו נחשב לתולדותיו ואיטו פ"י ספק תורה שבע"פ כדליתא בויקרא רבה פ"ב וברש"י בדרס זו פסוק מכל הכהנים הסבורה שלמד נח תורה. וכדליתא ב"ר בגי' פ"י כ"ו. ומיין שמעלת התורה גדולה כל כך לכן ית"ש של מלך טו':

באלר

דרשות רבנו יוסף נחמיה

רמט

חנינא בני די לו בקב חרובין, וכבר אמרו חז"ל (שם י, ב) אל יעמד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך, כלומר שאף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אף על פי כן לא יתפללו ויבקשו בחזק יד, והיינו עמידה במקום גבוה, אלא במקום נמוך, מתנת חנם בזכות אבותיהם, וזה שאמר הקב"ה למשה כשלמדו סדר תפלה, וראית את אחורי, לבקש בזכות אבות קשר של תפלין, לפני לא יראו, שלא יסמוך על מעשיו הטובים כי שם ל"ה נקרא עליו דהיינו שי"ן של תפלין. וזהו אם בחקותי תלכו וכי גם אם בשעה שתלכו בחקותי וכי מכל מקום לא תחזיקו טובה לעצמכם, כמאמר דוד המלך ע"ה (תהלים טז א-ב) טובתי בל עליך אלא לקדושים אשר בארץ המה, תתלו הכל בזכות אבות. וזו ונתנה הארץ יכולה היינו קדושים אשר בארץ, ועץ השדה יתן פרי אלו הצדיקים שבגן עדן הנקרא שדה.

*

בבא בתרא טז ע"ב: ר' שמעון בר יוחי אומר אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. אם תבל תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו (שמות כב, כה), כתבתי ב"ה בפרשת משפטים. ואם כן זה היום זמן תשובה והתעוררות ובפרט לנו בני עירו של הרמ"א (*). ואם אנו מתפארים בו רק אז יחשב לנו לתפארת, אם אנו מחזיקים במעשיו

היתה הסגולה של האבן הטובה, ולמה דוקא בצוארו של אברהם אבינו, ומה הפירוש שתלאה הקב"ה אחרי מיתתו בגלגל החמה. ונראה ע"פ חז"ל (ב"ב קט"ז). ועי' רמ"א יר"ד סי' של"ה) כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם שבעירו ויבקש עליו רחמים, והשאלה למה דוקא אצל חכם שבעירו. אך ידוע שרמ"ח אברים ושס"ה גידין המה נגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, ואם אדם חוטא, העונש הוא באבר שפגם בחטאו, והקב"ה לא חשד לעשות דינא בלא דינא כמו שרמזו דורשי רשומות, אצבע אלקים הוא, ראשי תיבות של אצבע אצבע בלא לון, וא"כ אין הצדיק יכול להתפלל על החוטא

ה' כהוגן יזכה שישמעו גם אחרים לדבריו, וזהו עושי דברו ועל ידי כך זוכה לשמוע בקול דברו שישמעו אחרים לקול דברו. והיינו אם בחקותי וכי ועשיתם אותם, אז ועשיתם אתם, תזכו שגם אתם תוכלו לעשות מצות כלומר שכל הגה היוצא מפיכם יהיה מצוה שמזדרזים לשמוע לה.

*

ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו. יש לומר על דרך רמז, כתיב (שמות לג, כג) וראית את אחורי לפני לא יראו, ופירש"י ז"ל קשר של תפלין הראהו. ידוע כי תפלין דמארי עלמא הם יחוסו של ישראל דמשתבח מאריהו בהו (ברכות ו, א). והנה שבחם מבי פנים, הא' כשעושי רצונו של מקום ומקדשים שם שמים ברבים, ועל זה רומזין פני התפלין שיש בהם שי"ן לומר וראו כל עמי הארץ כי שם ל"ה נקרא עליך ר"ת שי"ן, והב' מצד מעלת אבותיהם אפילו כשאינם עושי רצונו של מקום, מכל מקום הקב"ה נושאם על ראשו כביכול בזכות אבותיהם הקדושים, ועל זה מרמז קשר של תפלין כי הקשר הוא עשוי להחזיק התפלין על הראש לבל יפלו, וכן ישראל מהחזיק בהקב"ה על ידי אבותיהם הקדושים, כאמור (דברים י, טו) רק באבותיך חשק, ועל כן הקשר צורת דל"ת, על שם (תהלים קטז, ו) דלותי ולי יהושיע, יען שהאבות הסתפקו במועט דלות, ממילא נשאר זכותם לבניהם אחריהם, על דרך שאמרו כל העולם גזון בשביל חנינא בני יען

(* [כדי להבין דברי אדמו"ח הגאון הצדיק זצ"ל אכתוב פה מה שדרש ביום הילולא של זקנו הגאון מוה"ר שמעלקא סולישר זצ"ל בעל צרור החיים, שהי' איש קדוש ואיש מופת, ובכל שנה ביומא דהילולא נאספו הרבה אנשים להשתטח על קברו. את הדרשה ראיתי בכתב לפני יותר מתמישים שנה ונאבדה עם יתר הכת"י שלא זכינו למצוא אותם].

הנה ענין הילולא של צדיקים תוא יום תשובה על דרך שאמרו חז"ל (ב"ב ט"ז:) אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. וצריך ביאור מה

דרשות רבנו יוסף נחמיה

ל"ג בעומר

ואמרו חז"ל בחזקיה, עיין במדרש איכה רבת (בפתחתא אות כה) וכבוד עשו לו וכ"י במותו (דה"ב לב, לג) מה כבוד עשו לו וכ"י ר' יהודה בר סימון אמר בית וועד בנו למעלה מקברו בשעה שהי' הולכים לשם היו אומרים לו למדנו. ר' חנין אמר ספר תורה נתנו למעלה מקברו ואמרו זה שהוא מטל בארון קיים מה שכתוב בזה. ובסוף פרק קמא דבבא קמא (טו, ב) בשני קצת. וכבר כתבתי במקום אחר הכוונה שר"י בר סימון הוסיף, לא רק שישבחוהו לחזקיה במעלות עצמו שקיים מה שכתוב בתורה, אבל השבח היותר גדול דאיש כמוהו הוא שהנשארים ידבקו במעשיו והיות שהנכבד שבמעשיו היה ענין הרבצת הורה כמאמר חז"ל (סנהדרין צד, ב) שבימינו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו תינוק שלא היה בקי בקדשים וטהרות (הובא בתוס' ב"ק לשם), על כן זאת עשו לו לכבוד שהגדילו והרחיבו את בית הועד של תורה גם למעלה מקברו כלומר גם אחרי

הרכו בקדש. ואם אמרו חז"ל מנהגי ישראל תורה כל שכן מנהגי עיר עתיקה, והלא ראינו כי רבנו הגדול בספרו מביא הרבה פעמים, וכן נהגין בעירנו. ועל פיהו יתנהגו בית ישראל, אם כן ודאי אנו אחראין לשמור מנהגי העיר ובפרט בית הכנסת ואחריות גדולה עלינו לשמורם שלא יתעוותו ושלא ישתרבו בהם מנהגי בורות, הלא על פיהם יצאו ויבואו רבבות אלפי ישראל, ועלינו להשתדל להחזיק ולשמור זכרונות קדמוניות כי מלבד שהיא תפארת להעיר ויושביה, הנה הייחוס הזה מהעבר הגדול פועל על הנפש ומשפיע לה אצילות ועדינות, ומזה הטעם צר לי מאוד על שנתרוקנו כל כך בתי כנסיות הישנות ובני עלייה בה מעטים עד שיש לחוש שיתעוותו מנהגיה הטובים והישרים, שעל כן ראוי להשתדל בכל בית מדרש שתשלח מתוכה מעת לעת ומפקידה לפקידה איזה תלמידי חכמים לבית הכנסת שיתפללו בתוכם ויעמדו שם על המשמר לרומם בית אלקינו ולהחזיק כבודה.

תשיבנו לו כי הוא כסותו לבדה הוא שמלתו לעורו במה ישכב והי' כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני. וצריך ביאור, למעלה כתוב (שם שם כא-כג) כל אלמנה ויתום לא תענון וכ"י כי אם צעק יצעק וכ"י וחרה אפי והרגתי אתכם וכ"י, וכאן לא כתבה התורה עונש חמור רק ושמעתי כי חנון אני. והנה ידוע שהצדיקים כל עמלם בעולם הזה הוא לסגל מצוות ומעשים טובים, וכל חייהם חיי צער, ומתיגעים על זה, וזה הוא רכושם שלוקחים לעולם הבא, ורכוש הזה המה הבגדים הלבנים שארגו לעצמם לבוא אל שער המלך העליון, ואם בניהם או תלמידיהם אין הולכים ח"ו בדרכיהם, הובלין ומלכלכים הבגדים שלהם כמאחז"ל על יהושע כהן גדול שהי' לבוש בגדים צואים על שנשאו בניו נשים שאינם הגונות לכהונה. וזהו שכחוב, אם חבל תחבל שלמת רעך, כלומר של צדיק שנקרא רעך (מלשון רעך ורע אביך אל תעזוב), ואתה תחבול את השמלה שהתיגע עליה כל ימי חייו, עד בא השמש תשיבנו לו, כלומר לפני בא השמש למקומו המיועד ביום הלולא, תשיבנו לו, תעשה תשובה, כי הוא כסותו לבדה הוא שמלתו לעורו, זה הוא כל הונו ורכושו שהתעמל עליו כל ימיו, במה ישכב, אכן כשתעשה תשובה לפני בואך להשתטח על קברו ולא תלכלך את שמלתו או והי' כי יצעק אלי לבקש עליך רחמים, ושמעתי כי חנון אני.

עד שיעשה תשובה על מה שפגם, וע"כ דייקו חז"ל ילך אצל חכם שבעירו שהוא ידע איך החולה מתנהג ובמה חטא ויורהו על מה יעשה תשובה ואח"כ יכול להתפלל עליו. ואפשר לומר שזה פירוש המסורה, נעשה ונשמע, ונשמע פתגם המלך, ונשמע קולו בבואו אל הקודש, היינו אם מקיימים את המצוות, נעשה ונשמע, וגם מאזינים לקול רבנו, ונשמע פתגם המלך מאן מלכי רבנו, או הצדיק יכול להתפלל עלינו ותפלתו נשמעת, ונשמע קולו בבואו אל הקודש.

וזו כוונת מאחז"ל אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם. שידוע שאברהם אבינו הי' עמוד החסד וביתו הי' פתוח לרחמי וכל באי עולם נהנו ממנו כמאמרם וטעם אשל ריח לאכילה שתייה לינה, וכשרצו להודות לו אמר להאורחים תנו תודה להקב"ה, ולמד עמהם דרכי המוסר וע"י כך גייר גרים, וזה שאמרו בצוארו כלומר בכוח הדיבור שנגרוננו שהשפיע עליהם שישבו מדרכם הרעה ומן הזמם אשר בכפיהם, ואחרי שעשו תשובה ונתגירו, הי' יכול להתפלל עבורם וכל חולה מיד נתרפא, משנפטר אע"פ תלאה הקב"ה בגלגל החמה, היינו בשעה שהחמה מגיעה לאותו המקום, ביום הלולא, אז כשבאים להשתטח על קבר הצדיק, ביכולתו להתפלל בעבורינו, אך לפני בואנו שמה צריכים אנו לשוב על חטאתינו, ונשמע פתגם המלך ואו נשמע קולו בבואו אל הקודש. ולענינו אפשר לבאר בזה כוונת הפסוק (שמות כב, כה) אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש

מחזן המחבר שבת פרנקל